

SARAJEVSKA MEGILA¹⁾

Danas smo otkrili da i sarajevski Jevreji imaju svoju megilu. Uz megilu svih Jevreja bila je poznata samo još saragoška, a danas možemo reći da imamo i treću — sarajevsku.

Nije čudo da ona nije ni samim sarajevskim Jevrejima dobro poznata. Primitivna tadanja sredina nije mogla dati ono što su napr. saragoški Jevreji dali. Megila je ostala nenapisana preko 80 godina od dana kad se njen sadržaj odigrao. Rasparčana u odlomke, hodala je samo od retkih usta do usta. Dan spasa — slavio se i zaveden je taj dan u kalendar. Možda je taj dan prvih decenija, još dok su živeli njegovi savremenici i oni koji su trebalo da budu žrtve, imao pravo purimsko značenje. Kasnije jenjava sve više ta slava. I danas je tiha: Hramovi se rasvetljaju praznički, pevaju se pesme i toga dana nema ispovedi, kao i o svakom prazniku.

Na zidu u velikom hramu zabeležen je u kamenu napis sa datumom 4 hešvana. I ovaj mesec koji nema ni jednog praznika, koji je među svim mesecima kao pastorče godine, nosio je svoje otkupljenje: dobio je 4 hešvanom svoj praznik. Ove se godine slavio po 107 put. Ceo je jedan vek, eto, prošao od događaja, kada je posle strepnji i zebnje, posle grčevitog bola u očekivanju propasti, radosno zatreptalo srce u jevrejskim grudima. Lako se je preneti u prošlost pa osetiti kako su morale da plamte prve sveće, koje su se palile toga dana. I za čudo je da je ovaj događaj tek 80 godina kasnije našao pisca, da ga zabeleži i da sačini sarajevsku megilu.

Kako je otstojanje od događaja bilo veliko, ostala je ta megila u posedu samog pisca više kao familijarno delo i nije dobila onu popularnost koju je zasluživala.

Sam pisac slavi u intimnom krugu 4 hešvan na osobiti način: posle molitve u hramu vodi on do četrdeset osoba (svake godine druge) svojoj kući i tu se čita megila i pevaju pesme, koje slave spasenje od god. 1819. Tako je slavio pisac preko 20 godina i mnogi

¹⁾ Početkom oktobra 1926 ispričao mi je Albert Atijas-Zekić kako je njegov otac Zeki eff. Atijas-Rafajlović došao na misao da opiše stradanje i spasenje sarajevskih Jevreja u doba pašovanja Ruždi-paše u Sarajevu.

Po ovom kazivanju sastavio sam ovaj napis, koji je štampan prvi put u „Jevrejskom životu“ u broju 125 od 22. X. 1926 god.

su se izmenili u njegovom domu i tako čuli ceo događaj, koji bi inače bio potpuno zaboravljen i bio sveden na mlako praznikovanje 4 hešvana. Sa smrću pisca nestalo je i familijarnog svetkovanja. — Megila je, zatvorena u fijoku među ostalim rukopisima, zaboravljena i mi hoćemo evo bar na ovaj način, označivši je kao megilu, da je otmemo zaboravu i šire krugove da upoznamo s njenim sadržajem, piscem i njenim postankom.

Njen je pisac, u sarajevskim krugovima dobro poznati i poštovani, sada već pokojni Zeki efendija Rafajlović. Čovek učen i retki poznavalac istočnih jezika, po svojoj prirodi vrlo osećajan, sa divnom fantazijom, lepom elokvencijom, pun priča i legendi, istoričar osebujan po svome temperamentu, svetao i srčan, a pun neke sjajne mistike, bio je Rafajlović upravo pozvan da sarajevskim Jevrejima napiše megilu. Kako je Rafajlović bio pun legendi tako je čisto legendarna i pobuda koja ga je navela da pretresa stare arhive, da ispita stare osobe i iz ovih vrela da ocрта događaj 4 hešvana.

*

Zeki eff. Rafajlović oboli u svojoj mladosti od teške bolesti i kao otac sitne dece i muž mlade, lepe žene i voleći život po svome svetlom temperamentu, oseti u sebi za ono vreme upravo herojsku kuraž da se podvrgne teškoj operaciji kako bi povratio narušeno zdravlje. Odluka sigurno nije pala bez teške duševne borbe sa samim sobom i bez dugih savetovanja sa porodicom, ali se Rafajlović jednog dana nađe u Beču pun odlučnosti da se poveri nožu čuvenog Ulcmana.

Bješe određen dan operacije i mladi Rafajlović čekaše da ga povedu u operacionu salu, sav predan bogu i pun vjere u njegovu milost. Sa molitvom na usnama sedeo je toga jutra u krevetu i prebirući svoju brojanicu iščekivao je svakog časa Ulcmanovog asistenta, koji ga je imao dopratiti na kliniku.

U isto vreme, cela je njegova porodica u Sarajevu bila sva uzbuđena. Rano ujutru bili su u sarajevskom hramu sakupljeni svi hahami zajedno sa ocem Rafajlovića i molili su vruće molitve za srećan uspeh teške operacije. Kabaliste su otvarali kovčeg gde se čuvaju Tore i dirali u hasidskom zanosu svetinju da umole božiju milost.

I možda u istom trenutku kada su kabalisti izgovarali svoje mistične formule, škrinula su vrata na sobi i pred bolesnog Zeki eff. upade čovek obučen u svečano crno odelo, držeći u ruci visok crn cilindar:

— Gospodine Rafajloviću, danas nećete moći biti operisani.

Rafajlovića je ova vest porazila. Celo iščekivanje bilo je dakle uzaludno.

— A zašto, molim vas, dragi gospodine? Zar nije danas bio određen dan, dan tako važan za me?

— Sasvim je tako kako velite, g. Rafajloviću. Bio je određen dan i ja sam imao dužnost da vas dopratim i da vas predam njegovoj ruci. Danas evo imam jednu drugu dužnost... imam da vam javim jednu tužnu vest... Ulcman je mrtav... Umro je danas rano jutru. Udarila ga je kap...

Prošlo je dugo vremena dok se je Rafajlović osvestio, dok je shvatio da to sve nije san, nego istina tužna i gorka, i kako je bio pun molitava i poslednjih dana sav u dubokom pobožnom raspoloženju, sinu mu misao kroz glavu pa za vreme jednog jačeg bola uzviknu:

— Gospode, neka se vrši volja tvoja, gospode nad vojskama. Vidim da hoćeš da i dalje patim i patiću dok bude tebi po volji. Blagosloven da si, Gospode, na veke vekova! Amen!

Rafajlović krenu u Sarajevo i bolova dugo vremena. Jednog dana, kad je imao tešku groznicu i kada su njegovi bili sakupljeni oko kreveta, umotavajući ga u obloge i teško zabrinuti za njegovo stanje, izvi se nenadano iz kreveta i jednim skokom beše došao do vrata da se tu sruši (ljubeći pod), i onesvesti. Došavši sebi, nađe se opet u krevetu umotan u čaršafe i pošto se razabra, poče da priča:

— ... gledam u vrata i ova se otvoriše i na njima se ukaza davno već pokojni ham Rebi Moše Danon. Malen, debeo, sa svojim turbanom oko fesa i u svojoj dugačkoj zelenoj anteriji stade na prag, poljubi mezuzu na vratima i ude. Izišao sam mu u susret, bacio se pred njega na zemlju, poljubio mu noge i on mi metnu ruku na glavu i reče:

Došao sam da ti javim: Gospod naš Bog, Bog Avrama, Jichaka i Jaakova odredio je da se tvoje muke dokončaju. Mene je izabrao da budem glasnik njegov — blagosloveno da je ime njegovo. Dođoh da ti kažem: ko je milostiv kao on, ko je velik kao on, Gospodin naš! Uzeće tvoje muke i daće ti radost jer je kazano: „Neka čeka Izrael Gospoda, jer je u Gospoda milost i velik je u njega otkup”.

Ovako je govorio rav Danon. Ja sam se podigao, poljubio ga u ruku i odjednom se rasvetli soba, kao da je samo sunce u nju ušlo, ču se muzika harfi i šum krila i ja se sruših dršćući pred blizinom njegovom.

Rafajlović verovaoše čvrsto u pohod ham Rebi Danona. Veoma se čuđao da ga niko ne vide osim njega: „Kako ga niste videli? Evo, evo, gde je bio.” Ovde pokazivaoše rukom i, nalazeći da se okolina malo radovala njegovom pričanju, ljutio bi se i karao bi je zbog neverovanja.

Medutim doktor koji je Rafajlovića lečio kod kuće poče da upotrebljava neki nov metod lečenja i iz dana u dan osećaoše bolesnik da mu je bolje.

Ne prođe ni dva meseca i Rafajlović ozdravi kao nekim čudom.

Radosti ne beše kraj, ali kruna ovog veselja bila je kad se Zeki eff. Rafajlović uputio na dan pre obletnice smrti ham Rebi Moše Danona da mu se pokloni na grobu u Stocu.

Istorija ovog svetog čoveka i čudotvornog rabina bila je od toga dana najvažnija stvar za Rafajlovića. Žurno sakuplja razasut materijal, ispituje starce i starice, kopa i rastura knjige i povelje i posle mučnog rada uspeva da oživi ono doba kad je ham Rebi Danon delovao kao rabi i rav među sarajevskim Jevrejima.

Na ovaj način otkri Rafajlović i istoriju 4 hešvana i ispisa megilu.

Sadržaj megile je ovaj:

U doba sultana Gazi Mahmuda, koji carovaše carstvom turskim od jednoga kraja do drugoga, bijaše u Bosni njegov namjesnik Derviš paša.

Vladaše paša u carevo ime i davaše pravdu narodu u Bosni i Jevreji poštivalahu pašu i ukazivalahu mu časti koje se daju velikim pravednicima. U to vrijeme življaše na dvoru pašinom, koji stajaše u gradu Travniku, jedan čovjek i ovaj nastojaše da ogovara Jevreje, da bi im paša činio zlo mjesto što im činjaše dobro. I ovo je opis života toga čovjeka koji bijaše jevrejskog koljena, a zvaše se nekad Moše i po rodu Havijo. Bijaše to čovjek propao, odan piću, rdave duše i pogana srca i u svom narodu prezren, te mu se svi uklanjahu s puta. Kada vide da među svojim Jevrejima izgubi čast i poštovanje svojim niskim i pokvarenim životom, povuče se u svoju kuću i ne izlazaše neko vrijeme. Kad u njegovom opakom srcu bijaše sazrela zla misao, odluči se te izide na ulicu i objavi visokim glasom, kako mu se u snu javio prorok Muhamed i kako ga vodaše po nebesima i rajskim krajevima, gdje mu pokazivaše sve ljepote, koje njegovi vjernici uživaju, i kako mu kaza prorok, neka bi prešao na vjeru njegovu.

Narod se mnogi skupljaše oko njega i vjerovaše riječima njegovim i kada zatraži da bi ga primili u vjeru Muhamedovu, primiše ga i dadoše mu ime Derviš Ahmed. I obuče haljine derviške i omota čalmu oko glave i činjaše se od to doba da je pobožan i velik pravednik, da bi došao do časti. I imadaše uspjeha, jer nauči brzo knjige arabljanske i znadijaše Koran od početka do kraja. Tako posta viđen među dervišima i preseli iz Sarajeva u Travnik i stade među dostojanstvenike na pašinom dvoru. Ali kako osta opak u svojoj duši, snovaše i danju i noću kako bi se svetio narodu svojemu te dana jednog zatraži otvoreno od sultanovog namjesnika da bi udario velike poreze na Jevreje i da bi ih mučio mukama različitim. Pošto ga Derviš paša bijaše saslušao, otpusti ga i naredi da dođu pred njega njegovi savjetnici. Kad ovi stigoše i pokloniše se paši svojemu, pitaše ih paša za Derviš Ahmeda i njegovu prošlost, a ovi kazaše, mećući ruke na srce i saginjući se kako bijaše običaj pred pašom, sve kako bijaše pravo. Saznavši paša da je Derviš Ahmed bio Jevrejin, dođe mu od Boga misao pravedna i čista i paša kaza savjetnicima svojim i reče: Nagovaraše me taj opaki čovjek da činim zlo i posumnjah u njegovu misao i evo dade mi Bog te saznah istinu i otkrih zlo, koje se bijaše dotaklo skutova mojih,

na vrijeme. Čovjek koji mijenja vjeru, nije dobar čovjek. Da bi se zlo iskorijenilo iz našeg mjesta i da ne bi sagriješila čija duša — neka je sudeno njemu. Izvršite zapovijesti moje i neka se pogubi čovjek koji me navraćao da činim zlo i da griješim pred Alahom.

Savjetnici sastaviše pisma i pečetaše ih pečatom i narediše da se izvrše zapovijedi pašine i tako bi pogubljen Derviš Ahmed, koji snovaše u sebi zlo Jevrejima — a zlo pade na njega samoga.

Ali derviši vjerovahu da bi pogubljen čovjek pravedan, a ne zao, pobožan, a ne opak, i pokopaše tijelo njegovo odajući mu časti koje Derviš Ahmed ne bijaše zaslužio. I derviši u Travniku tugovahu za njim dugo i čekahu da bi se osvetili Jevrejima, jer držahu da su oni potkupili pašu i nagovorili ga da bi počinio zlo na njima i da bi im pogubio Derviš Ahmeda.

I dogodi se te bi Derviš paša pozvan u Carigrad, i na njegovo mjesto spremi sultan Ruždi pašu iz redova velikih i moćnih derviša. Kad čuše derviši u Travniku da za sultanovog namjesnika dolazi njihov čovjek, radovahu se mnogo. I sakupiše mnogo naroda i iziđoše mu u susret i putovahu mnogo dana i mnogo noći, dok se sretoše sa pašom u Mitrovici.

Ruždi paši bi drago da mu učiniše takav doček i kad stiže u svoje dvore u Travnik i preuze dužnosti, zovnu ih jednog dana i u odajama pašinim na minderima od crvene čoje, a na jasticima vezenim zlatnom žicom, posluživahu derviše sluge njegove kavama i žutim duhanima iz Urumelije.

Kad vidješe derviši da im je Ruždi paša naklonjen, zdogovoriše se te iziđoše pred njega, žaleći se da su Jevreji skrivili smrt derviša Ahmeda i nagovoriše ga da ga osveti. A on im obeća da će učiniti to prije nego se sami nadaju.

Kad prvi put dođe Ruždi paša u Sarajevo radi poslova državničkih, izdade zapovijesti da mu pozovu prvake jevrejske i njihovog najučćenijega čovjeka i najstarijega među rabinima. Razletiše se sluge njegove čaršijama sarajevskim i pozvaše kako im bi zapovjeden, staroga ham Rebi Moše Danona i dvanaest prvaka sarajevskih, koji bijahu na čelu jevrejske opštine, i svi dođoše pred pašu. Primi ih paša sa grdnjama velikim i zapovjedi da ih bace u zindane, da udare lance na njihove noge i ruke i da puste vodu na njihova tijela i kaže im: narediću da vas pogube u samo jutro prve subote, ali određujem da vas mogu otkupiti za četiri stotine kesa zlatnijeh.

I kad se saznalo po gradu za muke koje snadoše rava i dvanaestoricu najviđenijih Jevreja i za naređenja koja bijaše paša izdao, rodi se velika tuga u svima srcima i skupiše se Jevreji u svojim hramovima i moljahu se Bogu udarajući se u prsa i derući odijela na sebi. Kako bijaše svota za otkup velika da se među njima, kada bi sve svoje dali, ne bi ni polovica njena mogla sakupiti, ne osta im ništa drugo nego da čekaju da bi im se Bog smilovao i spasio ih od propasti. Svakoga dana moljahu molitve i od jutra do

mraka ne uzimahu nikako ni jela ni pića. I kako činjahu muževi, tako činjahu i njihova djeca i kako činjahu žene tako činjahu i njihove kćeri. I njihovoj tuzi ne bijaše kraja.

I kako odlazahu dani i približavaše se subota bijahu svi izgubili nade, jer se ništa ne dogodi što bi kazivalo da će se spasti. Ali među Jevrejima sarajevskim, koji bijahu već izgubili pouzdanja, nalažahu se dva čovjeka čija su srca udarala blagoslovenim mirom božjim i koji življahu bez tuge i moljahu se Bogu radosno i slavljahu ga pjesmama veselim. I jedan od njih bijaše rav Rebi Moše Danon, koji podnašao ravnodušno muke u mračnim zindanima — a drugi bijaše veliki hasid Rafael Alevi, čovjek bogat i čovjek star i viđen među svima ljudima u gradu.

Ham Rebi Moše Danon bijaše sav zanesen svojim kabalističkim razmišljanjima i otkrivaše u svetim slovima Tore propast svoga dželata i ne bijaše nimalo zabrinut za se i za svoje u zatvoru, jer vjerovalaše u pravednost božju i u njegovu mudrost.

I veliki hasid Rafael Alevi kazivaše svoje molitve u hramu toga petka uvečer na svoj radostan način i pjevaše pjesme i veseljaše se svetom danu odmora.

Samo iza večere dok još gorahu svijeće na njegovom stolu diže se on i bez straha da će sagriješiti uze jednu kesicu sa dukatima i, metnuvši je u džep, izide, te se uputi u mahale. A bijaše tih mahala osam i svaka imadaše po jednu kavanu i u nju zalazahu jedino muslimani, jer drugima bijaše zabranjeno dolaziti i sjediti u njima. I dođe veliki hasid u jednu kafanu i uđe u nju i sjede kraj vrata. I svi se čudahu tome, ali kako je bio viđen i kako ga poznavahu kao pobožna čovjeka ne htjedoše ga osramotiti, te mu ne rekoše ništa a kavedžija ga ponudi kavom i uli mu sam i dodade fildžan.

Pošto hasid popi kavu ustade i jer ne bijaše običaj da se plaća kava nego da se na jednu tablu meće po jedna para za siromake — metnu i Rafael Alevi na tablu, ali mesto jedne pare ostavi jedan dukat.

Izišavši iz te kavane uputi se u drugu i činjaše isto kao u prvoj i svijet se čudaše i prije nego hasid obreda sve kavane razgovarahu svi po mahalama, kako Jevrejini Rafael Alevi obilazi kavane po mahalama i kako po kavanama ostavlja po jedan veliki dukat. Svi se pitahu kakvo značenje ima ovo hodanje i kako ne mogahu da dokuče, odlučiše da ga sačekaju pred kućom dok se vrati i da ga pitaju za razlog. Kad se vraćao kući, opkoliše ga sa sviju strana i govorahu mu ovako: „Znamo da si učen i da si djelima svojim drag Bogu svome, ali ne znamo kakva značenja imaju tvoji noćasniji putevi.“ I reče im hasid: „Htio sam da vas ovako sakupim i dovedem pred svoju kuću, da biste me upitali što mi je na srcu. I evo vi pitate što je i da vam kažem“. I kaza veliki hasid sve po redu i reče im: „Znate da nisu ništa skrivili, jer da su krivi trebalo bi da budu kažnjeni i da im se kazna ne oprost ničim, jer sagrešiše, pa neka okaju. Ali Ruždi paša reče: Možete se otkupiti sa

400 kesa zlatnijeh. Nije paši stalo da se vrši pravda, nego paša hoće da se dokopa našega imetka. I paša će iznaći danas ovo, a drugog će dana pronaći drugo i tražiće dukate za dukatima i prebaciće naše i vaše imetke u svoje sanduke i prenijeće ih na konjima iz naše zemlje u svoje i ostaviće nas osiromašene da gladujemo i da propanemo”.

I čuše svi oko njega njegove riječi i razumješe smisao njegove misli i složiše se svi sa mišljenjem njegovim i rekoše: „Dođe nam za upravnika zao čovjek. Zle su njegove nakane i prije nego ih izvrši da se branimo”.

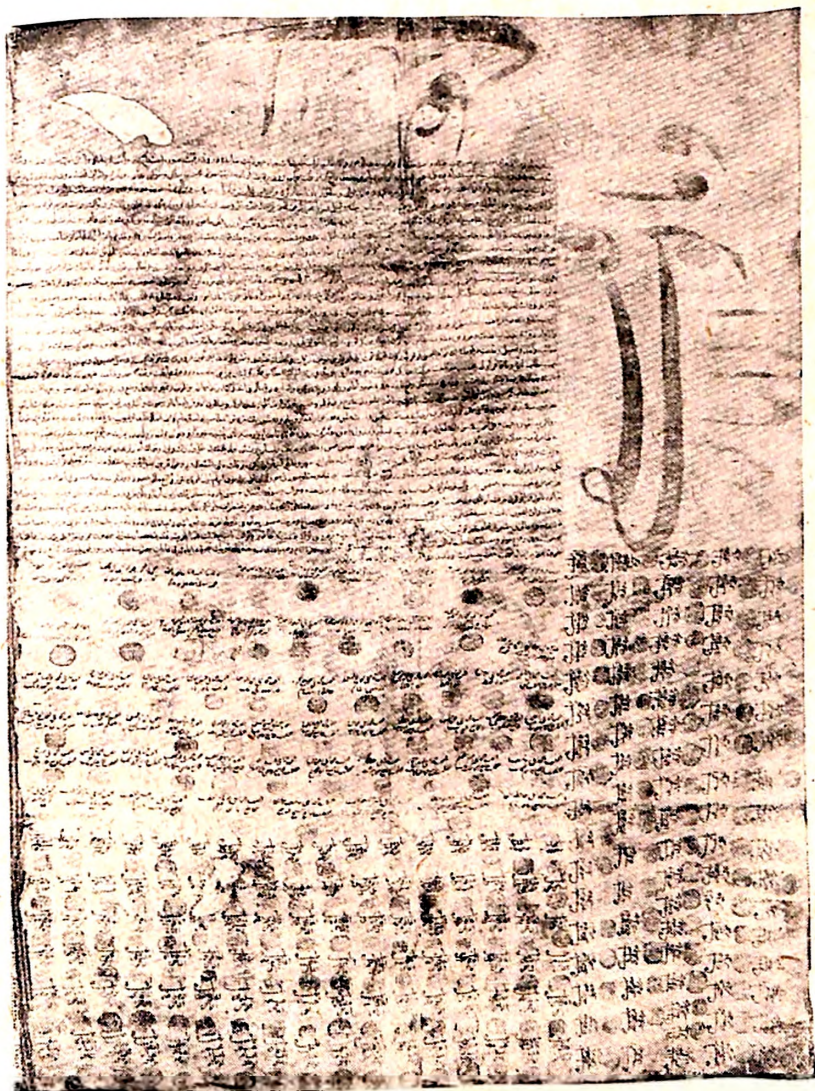
I zasuka rukave snažan i borben čovjek imenom Ahmed Bajraktar Bjelavski i pozva sve na oružje da bi se branili zla koje dođe među njih.

I pohitaše uz mahale svi koji bijahu dorasli za oružje i podoše kućama svojim i štalama svojim da spremne ubojita oružja i da sedlaju plahovite konje i opasivahu se bensilahima kožnim i mečahu u njih kratke puške vezane srebrenom žicom, handare sa dršcima od bjelokosti i oštricama od skupoga čelika. I bijahu puške napunjene barutom i olovni kuršumi bijahu nabijeni odozgor. Noževi se svijetljahu s oštricama svojim na mjesecini i zvečahu tankim glasom.

Istom se bijahu mahale smirile i počinule od ženskih pjesama i glasova dugačkih zurni i krneta, od visokih poklika momačkih grla i golubinjeć gukanja djevojaka iza mušebaka, kada se stadoše opet buditi kao uplašene u svojem mirovanju. Ukazivahu se osvijetljeni prozori, škripahu velika avlijska vrata. Iza taraba nastajahu brzi i kratki razgovori. I počеше konji da ržu i ču se zveka oružja. Izlažahu oni, koji bijahu spremni, na sokake i kaldrma odzvanjaše od konjskih potkova i sijevahu iskre pod konjima. I tako bijaše sva mahala za čas na nogama i kako bijaše jedna, tako bijahu i sve druge mahale. Udarahu bubnjevi i lepršahu zastave i barjaci i potskakivahu hatovi, sa kojih padaše bijela pijena niz demove, na njima se držahu begovi i age pogledajući mrko sa svojih mahala na strane gđe stajahu konaci pašini. A paša, koji se bijaše proveo do kasno doba noći sa milosnicom svojom, koju zapovjedi da mu dovedu u konake, spavaše snom tvrdim i ne slućaše šta se spremaše u mahalama. A kada se ukazaše prvi zraci zore spuštahu se niz mahale gomile oružana svijeta pred kojima poigravahu konjanici i barjaktari a sve ih predvođaše Ahmed Bajraktar Bjelavski. Sa minareta oglašavahu mujezini sabah, kad cijela vojska stiže Latinskoj ćupriji i prelažaše preko nje. I kad predoše ćupriju oglašiše pašu u svojem pohodu i opališe tri male puške. I čuše straže na kapijama puške i udariše trostruke mandale na njih i jedni uzletješe uz basamake i uđoše u dvorove i vikahu pašu, da bi im rekao šta da rade. I izađe paša na prozore i rekoše mu: „Digoše se Sarajlije i evo dođoše pred konake oružani puškama i noževima i govore protiv tebe: Dođe upravnik zao i hoće nepravdom da vlada među nama i naše imetke da uzme i nas osiromaši”.

I rekoše paši dalje da Sarajlije traže, neka bi pustio iz zindana dvanaest Jevreja i njihova rava. Slušaše paša što mu sluge govoraahu i obuzimaše ga gnjev i udaraše mu krv u glavu, jer pred konakom njegovim zveketahu sabljama i na kapiju udarahu buzdovanima teškim. I odluču paša da posiječe dvanaest Jevreja i njihova rava pred buntovnim Sarajlijama, da bi im pokazao da se ne boji njihova oružja niti sile njihove i da im kaže da će i njihova sudbina biti ista kao ovih i da će im još danas biti glave nabijene na kolce pred konakom njegovim pa kaza ovako: „Poznati su vaši buntovni podvizi ali je neustrašivo srce vašega gospodara. Jer znajte, ja sam vaš gospodar i upravnik i vi ćete platiti svaki po zasluži svojoj. Neka se niko ne bi usudio da podigne ruku, ni na kamenje ovo koje je složeno u zidove ove i razidite se kućama, a vodama vašim i glavarima sudiću danas kao što sudim Jevrejima evo, kako ćete vidjeti na vaše oči i čuti na vaše uši“. Kaza ovako paša i udari rukama te se okrete slugama svojim i naredi: „Izvedite u avliju dvanaest Jevreja i postavite pred njih njihova rava i sjecite im glave jednom po jednom po redu“. Pohitaše sluge pašine i zaškripaše ključevi u bravama na vratima zindana i otvoriše ih da izvedu rava i dvanaest Jevreja, i dok oni to činjahu diže Ahmed aga Bajraktar Bjelavski koji jahaše na vranom hatu svoju sablju pa reče glasom visokim: „Ušima svojim čusmo riječi njegove, ali očima nećemo da gledamo nedjela njegova. Jer nakane su zle njegove i zle njegove misli. Ustasmo jutros na oružje da se branimo zla, jer nam kazaše da je zlo došlo među nas i vidismo da je tako. I kunem se Alahom da ćemo ga iskorijeniti. Neka ne pukne puška nijedna — ako s druge strane ne izazove. Neka se ne zakrvavi nijedan handar — ako se ne zatraži krvi naše. Nego ćemo se osloboditi zla i vezati ga, da nam ne naudi. A sada napred i obijte kapije i spremite lance za vezivanje“.

Kad Ahmed aga izreče riječi ove, nasloniše se stotine ramenima svojim na kapije i škripahu baglame i uvijaše se gvožđe i mandali se prebijahu pod snagama njihovim. I upravo bijahu sluge pašine izvele dvanaest Jevreja i njihova rabina i postaviše nasred avlije pokraj šadrvana i zelenih šimšira na bijeloj kaldrmi avlijskoj i bijaše sa prozora paša gnjevni dao znak da se zamahne sabljom i glava odrubi rabinu starome kao prvome, kada se kapije otvoriše i od zveketa prelomljenih brava zadrhtaše dželatru ruke i pade mu sablja iz njih. I nemaše vremena da se sagne i da je digne jer ga uzeše dvije snažne ruke i trgnuše natrag. Skloni se paša sa prozora kad ugleda kako ulazi na kapiju vojska naoružanih Sarajlija a njegove sluge kako bacaju puške i noževe i namisli da dohvati sa duvara oružje svoje i da ispali puške u vode i barjaktare, da bi tako oprao sramotu svoju. Ali ne bijaše u njega srca junačkoga, nego se smisli i zamandalu vrata i kad se čuše koraci pred njima, povika: „Aman! Aman!“ I kad se ukaza na njima barjaktar drhtaše od straha i zaboravljaše na svoje dostojanstvo.

Pretstavka koju su sarajevski muslimani podneli protiv Ruždi-paše

I rav stajao dolje na avliji i slušao riječi koje govoraše paša u strahu svojem i ne činiao mu se da čuje riječi koje dolazahu iz drugog kraja i čudaše se, jer im znadijaše smisao i da je božja ruka u svemu i veseljaše se. I dok vezahu pašu na kadifli minderima lancima gvozdenijem, skidahu ravu i Jevrejima sindire kojima im ruke bijahu vezane i govorahu im: „Dodosmo da vas oslobodimo i da odvratimo zlo koje se spremaše da danas dođe vama na glave a sutra nama. Nego idite — jer danas je dan subotnji i hvallite Boga svojega jer nas očuva od propasti i odbrani od zla”.

Rekoše im tako i umivahu ih i napajahu vodom iz šadrvana i davahu im haljine druge jer njihove bijahu razderane i mokre. I stiša se vreva u konaku i dadoše naloge da se svijet razide kućama i razilažahu se pjevajući a udarahu bubnjevi i kliktahu zurne.

I iđaoše rav napred, a za njim glavari općine, a konjanici sa svih strana ispraćivahu ih do hrama i kad dodoše u predvorje, reče rav pratiocima:

„Neka je blagosloveno ime njegovo, Boga našega! Sagriješismo — ali ne činismo grehove, za koje nas optužiše. I vidje Gospod da su nam srca radosna i duše pune Gospoda i veseljaše se. I posla svoju riječ i ja je nadoh. I ovako govori Gospod: „Dignuće ruku svoju na vas — da vas pogubi, ali će ruka da klone. Zapovijediće da vas unište, ali će vas osloboditi. Jer kazao sam: otrgnuću vas od zla — dok god se ne otrgnete od mene. I one koji vas nište, kazniću, a one koji vas oslobadaju oslobodiću, da bi se radovali, vi i oni”. Tako govori Gospod. I imade još smisao ovaj u riječima: Sedamdesetičetvrtog dana od dana kada zapovijedi da nas zatvore u zindane, da puštaju vodu na nas i da nas muče mukama različitim, sedamdesetičetvrtog dana biće njegova propast. Tako je zapisano svetim slovima i tako će biti. Velik je gnjev njegov i pravda njegova, Gospoda našega!”

I kad ovo izgovori rav — pokloniše se svi njemu i vidješe da je velika mudrost u njega. I udarahu bubnjevi i pištahu zurne i razilažaoše se svijet u mahale, a Jevreji uvedoše rava u hram i reče rav te subote molitve radosne u hramu i svi slavljahu Gospoda s njime i pjevahu pjesme zahvalnice.

A bijaše paša zatvoren i upravljao zemljom Ahmed Bajraktar. Tada napisao pismo veliko i udario muhure i pečate pod njega i tražio od sultana da bi kaznio Ruždi pašu i odnese pismo konjanik i predavaše ga drugom konjaniku, a ovaj ga predavaše dalje i tako stiže pismo u dvorove velikog sultana Mahmuda desetoga dana od dana kada bi poslano. I bi pročitano pismo sultanu i sultan razumije sadržaj njegov i kaza: „Tužba je velika na slugu mojega Ruždi pašu — ali su i njegova nedjela velika”, te zapovijedi sultan da se napišu fermanni i imenova sultan pašu drugog da bi upravljao narodom u Bosni i u fermanima bi zapisano da Ruždi pašu otpreme u Stambol vezanijeh ruku i da mu skinu znakove sa haljina — jer se bijaše ogriješio o zakone i snovaše zlo narodu, kome trebaše da čini dobro.

I kad stiže novi paša — dočekivaše ga narod i pozdravljaše ga, a niko ne znadijaše kad Ruždi pašu izvedoše vezana iz konaka i otpremiše, jer sve to činjaše se noću, da ne bi sramota za njega bila velika. Jer tako naredi Ahmed Bajraktar, čovjek pravedan i koji voljaše slobodu.

I stiže u svoje vrijeme glas iz Carigrada da bi pogubljen Ruždi paša na dan kako kaza rav Rebi Moše Danon, a bijaše to dan sedamdeset i četvrti.

I zapovijediše da se u hramu zapiše dan kada se oslobodiše i upišaše u kamen dan četvrtog hešvana i slavljahu taj dan kao dan veselja.